

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

FINANSINIŲ PRODUKTŲ LIETUVOS RINKOJE VERTINIMAS, SUDARANT PRODUKTŲ PASIŪLOS ŽEMĖLAPIĮ

VERTINIMO ATASKAITOS SANTRAUKA

2017 m. lapkričio 27 d.

TURINYS

ĮVADAS	3
1. LIETUVOS FINANSINIŲ PRODUKTŲ PASIŪLOS ANALIZĖ.....	4
2. FINANSINIŲ PRODUKTŲ RINKOS STATISTINĖ ANALIZĖ	6
3. LIETUVOS FINANSINIŲ PRODUKTŲ ŽEMĖLAPIO KŪRIMO METODOLOGIJA.....	7
4. FINANSINIŲ PRODUKTŲ RINKOS ANALIZĖ IR FINANSINIŲ PRODUKTŲ ŽEMĖLAPIO KONCEPCIJOS VERTINIMAS	8
IŠVADOS.....	10
REKOMENDACIJOS	12
REKOMENDACIJOS FINANSINIŲ PRODUKTŲ STEBĖSENAI.....	12

IVADAS

Šiuo metu Lietuvos finansų rinkoje veikia šios finansinės priemonės: paskolos, garantijos, investicijos į nuosavą kapitalą ar kvazinuosavą kapitalą ir kitos, su rizikos pasidalijimu susijusios, priemonės. Jų spartų augimą sąlygojo didėjantis rinkos poreikis ir Europos Sąjungos (toliau – ES) verslumo skatinimo iniciatyvos.

Šio **vertinimo**¹ **tikslas** – užtikrinti ES struktūrinių fondų lėšomis sukurtų / numatomų kurti finansinių priemonių integralumą su kitais rinkoje veikiančiais instrumentais bei didinti jų efektyvumą.

Vertinimo metu buvo peržiūrėti ir išanalizuoti Lietuvoje siūlomi finansiniai produktai (finansinės priemonės) bei sudarytas Lietuvos finansinių priemonių žemėlapis. Taip pat pateiktos rekomendacijos dėl tolesnės Lietuvoje įgyvendinamų finansinių priemonių stebėsenos.

Vertinimo objektas – finansiniai produktai (finansinės priemonės) Lietuvoje. Šiame darbe analizuojami finansiniai produktai skirti verslo, viešosios infrastruktūros plėtrai ir energijos efektyvumui didinti.

Finansinių produktų (finansinių priemonių) žemėlapis – tai finansinių produktų (finansinių priemonių) visuma, susisteminta ir suklasifikuota pagal įvairius požymius (pvz., pagal finansinių produktų grupes, teikėjus, finansuojamą sritį ar tikslingumą ir pan.)

Iki šiol tokio finansinių produktų žemėlapio Lietuvoje nebuvo. Galima rasti nebent tik pavienius finansinių priemonių struktūrą iliustruojančius pavyzdžius: ES fondų interaktyvus žemėlapis (EU Funds map²).

Šią vertinimo ataskaitą sudaro keturios pagrindinės dalys:

I dalis. Lietuvos finansinių produktų pasiūlos analizė. Šiame skyriuje glaustai pristatomi Lietuvos finansų rinkoje egzistuojantys finansų produktai ir jų teikėjai.

II dalis. Finansinių produktų rinkos statistinė analizė. Šiame skyriuje pateikiami paskolų, lizingo, faktoringo, garantijų ir privataus bei rizikos kapitalo rinkų statistiniai duomenys ir jų dinamika.

III dalis. Lietuvos finansinių produktų žemėlapio kūrimo metodologija. Šiame skyriuje aprašoma finansinių produktų žemėlapio kūrimo metodologija, kuri apima kiekybinės apklausos ir kokybinio tyrimo metodologijos prieigą.

IV dalis. Finansinių produktų rinkos analizė ir finansinių produktų žemėlapio koncepcijos vertinimas. Šiame skyriuje pateikiami apibendrinti finansinių produktų rinkos analizės ir finansinių produktų žemėlapio koncepcijos vertinimo rezultatai.

¹ Vertinimas atliktas pagal 2017 m. rugpjūčio 1 d. tarp LR Finansų ministerijos ir UAB „VG CONSULT“ pasirašytą paslaugų teikimo sutartį Nr. 14P-56 „Dėl Finansinių produktų Lietuvos rinkoje vertinimo, sudarant produktų pasiūlos žemėlapi, paslaugų“.

² EU Funds map. Prieiga per internetą: <http://equinoxadvisory.com/services/eu-funding/eu-financial-instruments/>

1. LIETUVOS FINANSINIŲ PRODUKTŲ PASIŪLOS ANALIZĖ

Lietuvos rinkoje siūloma daugybė įvairių finansinių produktų, kuriais gali pasinaudoti verslas. Šis vertinimas apima kredito ir mokėjimo rinkos produktus bei alternatyvius finansinius instrumentus. Produktų išskaidymas į grupes pateikiamas 1 pav.

1 pav. Vertinime analizuojamos finansinių produktų grupės

Šaltinis: sudaryta autorių

Lietuvos banko duomenimis, 2017 m. rugpjūčio mėn. kredito ir mokėjimų rinkoje veikė 1034 finansų rinkų dalyviai: kredito unijos, kredito, susijusio su nekilnojamuoju turtu, tarpininkai, mokėjimo įstaigos tarpininkai, centrinė kredito unija, bankai, sutelktinio finansavimo platformos operatoriai, tarpusavio skolinimo platformos operatoriai, sutelktinio finansavimo operatorius. Be minėtų finansinių produktų teikėjų šalyje, kai kuriuos finansinius produktus teikia ir valstybės bei ES institucijos, t. y. UAB Investicijų ir verslo garantijos, UAB Viešųjų investicijų plėtros agentūra, Europos investicijų banko grupė, UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondas ir kt. Šiame vertinime analizuojamų finansinių produktų teikėjų klasifikacija pateikiama 2 pav.

2 pav. Finansinių produktų teikėjų klasifikacija

Šaltinis: sudaryta autorių

UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondas teikia paskolas, garantijas kredito įstaigoms (bankams ir kredito unijoms) ir lizingo bendrovėms. Fondo veikla yra nukreipta į pagalbą žemės ūkio subjektams, ūkio subjektams, užsiimantiems alternatyviaja veikla kaime arba miestelyje, kuriame gyvena ne daugiau 6 tūkst. gyventojų bei kurių žemės ūkio valda yra įregistruota Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre, perdirbimo ir žuvininkystės įmonėms kurti bei plėtoti verslą sudarant palankias kreditavimo sąlygas..

INVEGOS tikslas skatinti Lietuvos verslo augimą ir konkurencingumą, todėl jos pagrindinės veiklos yra³:

- individualių ir portfelinių garantijų teikimas;
- lengvatinių paskolų smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams teikimas ar teikimo administravimas;
- rizikos kapitalo investavimo priemonių įgyvendinimas;
- dalies palūkanų kompensavimas;
- tarpinės institucijos funkcijų ES struktūrinių fondų lėšų valdymo ir kontrolės sistemos administravimo srityje atlikimas;
- verslo subjektų finansavimui skatinti skirtų finansų inžinerijos priemonių ir finansinių priemonių, įskaitant kontroliuojančiuosius fondus ir fondų fondus, valdymas ir (ar) įgyvendinimas;
- verslo subjektų turėtų ir valstybės remiamų išlaidų (steigimo, mokymo, konsultacijų, mokslinių tyrimų, sertifikavimo, atitikties įvertinimo, garantijų mokesčių ir kitas) kompensavimas ir subsidijavimas;
- dotacijų ir (ar) subsidijų darbo vietoms kurti ir (ar) išlaikyti bei konkurencingumui didinti teikimas.

INVEGA administruoja ES struktūrinių ir investicinių fondų bei valstybės lėšomis finansuojamas priemones, dėl kurių SVV gali gauti verslo pradžia ar plėtrai reikalingą finansavimą.

UAB „Viešųjų investicijų plėtros agentūra“ (toliau – **VIPA**) teikia garantijas gatvių apšvietimo modernizavimo projektams, lengvatines paskolas daugiabučių namų, bendrabučių, centrinės valdžios pastatų atnaujinimui. **VIPA** valdo Energijos efektyvumo fondą (toliau – **ENEF**), Daugiabučių namų modernizavimo fondą (toliau – **DNMF**), Kultūros paveldo fondą ir Savivaldybių pastatų fondą.

Europos investicijų bankas (toliau – **EIB**) finansuoja projektus, kurie turi teigiamą poveikį augimui ir darbo vietų kūrimui ES. Prioritetas teikiamas šioms sritims:

- investicijoms į inovacijas ir įgūdžių plėtrą;
- mažų ir vidutinio dydžio įmonių galimybių gauti finansavimą gerinimui;
- kovos su klimato kaita projektams;
- strateginės infrastruktūros plėtros projektams.

EIB finansinė parama orientuojasi į inovatyvių produktų plėtrą ir partnerystę, palengvinant priėjimą prie finansinių šaltinių bei pagerinant finansavimo sąlygas mažoms ir vidutinės kapitalizacijos įmonėms bet kuriame jų veiklos etape⁴.

Europos Tarybos vystymo bankas (toliau – **ETVB**) yra vienintelis Europos vystymo bankas, savo veiklą orientuojantis išskirtinai socialine kryptimi: banko paskolomis finansuojamais projektais siekiama mažinti socialinę atskirtį, apsaugoti pažeidžiamiausių visuomenės grupių gyventojus, siekti darnios plėtros ir gerinti gyvenimo sąlygas.

Šiaurės investicijų bankas (toliau – **ŠIB**) teikia ilgalaikes paskolas ir garantijas investiciniams projektams, kuriuos įgyvendinant stiprinamas Šiaurės ir Baltijos šalių konkurencingumas ir aplinkos apsauga.

³ <http://invega.lt/lt/apie-invega/veiklos-tikslai/>

⁴ <http://www.eib.org/projects/priorities/sme/index.htm>

2. FINANSINIŲ PRODUKTŲ RINKOS STATISTINĖ ANALIZĖ

2017 m. birželio pabaigoje Lietuvos finansų įstaigos buvo išdavusios 8345,8 mln. EUR **paskolų** šalies įmonėms. Daugiau nei pusė jų (53,1 %) sudarė paskolos nuo 1 iki 5 metų, beveik trečdalį (32,5 %) – paskolos nuo 5 metų ir tik 14,4 % sudarė trumpalaikės iki 1 metų paskolos. Per 2017 m. pirmąjį pusmetį finansų įstaigos suteikė Lietuvos įmonėms 238,85 mln. EUR naujų paskolų. Kiek daugiau nei trečdalį (34,6 %) jų sudarė paskolos nuo 1 iki 5 metų, 38,9 % sudarė paskolos nuo 5 m., o 26,6 % – trumpalaikės iki 1 metų paskolos.

Pagrindiniai finansinių įstaigų skolininkai yra įmonės, užsiimančios šiomis veiklos sritimis:

- nekilnojamojo turto operacijos (2017 m. antrąjį ketvirtį sudarė 25,6 % paskolų portfelio);
- didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas (2017 m. antrąjį ketvirtį sudarė 20,8 % paskolų portfelio);
- apdirbamoji gamyba (2017 m. antrąjį ketvirtį sudarė 14,5 % paskolų portfelio).

Lietuvos banko duomenimis 2017 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje **lizingo** portfelis sudarė 2130,516 mln. EUR. 89,4 % sudarė finansinis lizingas, likusią dalį – veiklos lizingas. Privataus sektoriaus lizingas (eliminuojant valstybinio sektoriaus, fizinių asmenų ir nerezidentų lizingo dalį) sudarė 77,3 %. 74,6 % privačiam sektoriui priklausančio lizingo portfelio atiteko paslaugų sferos įmonėms, 15,3 % – apdirbamosios pramonės ir statybos įmonėms, o likusi dalis (10,3 %) – žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės įmonėms.

Lietuvos banko duomenimis 2017 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje **faktoringo** portfelis siekė 502 mln. EUR, o apyvarta – 765 mln. EUR. 53,6 % portfelio sudarė tarptautinis faktoringas, likusi dalis atiteko vietiniam faktoringui.

Privatus ir rizikos kapitalas finansinių priemonių rinkoje yra dar gana nauja sritis, tačiau jo svarba pamažu auga. 2017 metais INVEGA paskelbė atranką 4 naujiems rizikos kapitalo fondams valdyti. Į kuriamus rizikos kapitalo fondus dalis lėšų bus skirta iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų, kurios sudarys 58,8 mln. EUR. Panašaus dydžio dalį turės kartu surinkti atrinkti fondų valdytojai. Fondai steigiami įgyvendinant naujas Ūkio ministerijos rizikos kapitalo finansines priemones „Ankstyvosios stadijos ir plėtros fondas II“, finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo, „Bendrai su verslo angelais investuojantis fondas“, finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo, „Plėtros fondas I“, finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo ir „Plėtros fondas II“, finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo.

Akcijų išleidimas siekiant pritraukti kapitalo Lietuvoje nėra populiarus. Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo duomenimis per 2017 m. aštuonis mėnesius užregistruota 10 akcijų emisijų, o skaičiuojant nuo 2000 metų – 110. Lietuvos įmonės kapitalo pritraukimui **obligacijas** renkasi dar vangiau. Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo duomenimis 2014 m. ir 2015 m. užregistruota tik po vieną bendrovių obligacijų emisiją (emitentai – AB „Ukmergės gelžbetonis“ ir AB „Baltic Mill“), o per 2017 m. aštuonis mėnesius – jau 3 (emitentai – AB Steponkus&Co FM bei dvi emisijos priklausė AB BnP Finance).

Nuo 2002 m. iki 2016 m. sausio mėn. pabaigos **INVEGA** buvo suteikusi 5741 individualių garantijų. Per pirmąjį 2017 m. pusmetį INVEGA gavo 395 prašymus suteikti individualias valstybės garantijas už smulkiųjų ir vidutinių įmonių bei fizinių asmenų, dirbančių pagal verslo liudijimą arba užsiimančių individualia veikla, skolinius įsipareigojimus. Tai – 36 % daugiau nei 2016 m. sausį–birželį. Per 2017 m. I pusmetį portfelių garantijų priemonėmis pasinaudojo 163 verslo subjektai, kuriems buvo suteikta garantijų už 12 mln. EUR, leidusių prisiimti finansinių įsipareigojimų, didesnių nei 15 mln. EUR suma. Tai rodo, jog finansų institucijos verslui vis dažniau linkusios skolinti su valstybės garantija, o verslininkai, tikėdami savo idėjomis, vis drąsiau pradeda arba plėtoja veiklą ir stiprina konkurencingumą. Išaugęs verslininkų aktyvumas ir žinios apie valstybės teikiamas paramos priemones leidžia jiems pasinaudoti tinkamiausių finansinių instrumentų teikiama nauda.

Per pirmąjį 2017 metų pusmetį **Žemės ūkio paskolų garantijų fondas** kredito įstaigoms už žemdirbiams, kaimo verslininkams ir perdirbėjams išduotus 13,1 mln. EUR kreditų bei lizingo

paslaugų suteikė 93 garantijas už 7,8 mln. EUR. Per visą fondo veiklos laikotarpį (nuo 1997 m.) jau suteikta 5101 garantija už 845 mln. EUR, kredito įstaigos žemės ūkio ir kaimo verslo sektoriui paskolino 1,1 mlrd. EUR.

Iki 2017 m. spalio mėn. **VIPA** valdomas Daugiabučių namų modernizavimo fondas suteikė 237 lengvatines paskolas, o **ENEF** – 3 paskolas.

2016 m. į Lietuvos ekonomiką **EIB** investavo 255 mln. EUR. Didžioji šių investicijų dalis – 90 % – skirta aplinkos apsaugos, 9 % infrastruktūros ir 1 % inovacijų projektams finansuoti. Per penkerių metų laikotarpį (2012–2016) Lietuvai teko 1,08 mlrd. EUR EIB paskolų. Iš viso 2016 m. EIB grupė (Europos investicijų bankas ir Europos investicijų fondas) Lietuvoje investavo 280 mln. EUR.

ETVB Lietuvoje finansavo grįžtančių tremtinių aprūpinimo gyvenamuoju plotu programą, reabilitacijos centrų pagyvenusiems asmenims, žmonėms su negalia ir beglobiams vaikams įkūrimą, mokslo paskirties ir aukštųjų mokyklų pastatų renovaciją ir pagrindinių priemonių įsigijimą. 2009 m. ETVB Lietuvai suteikė 130 mln. EUR paskolą, skirtą valstybės investicijoms socialinės infrastruktūros plėtros projektams finansuoti, o 2015 m. Lietuvai buvo suteikta 100 mln. EUR paskola, skirta kultūros, sveikatos apsaugos, švietimo, sporto įstaigų pastatų statybai ar renovavimui finansuoti⁵.

2007-2015 m. **ŠIB** viešam ir privačiam sektoriui Lietuvoje yra suteikęs apie 755 mln. EUR paskolų. 2009 m. ir 2015 m. ŠIB suteikė Lietuvai paskolas (kiekvienos paskolos vertė 100 mln. EUR), skirtas viešųjų pastatų ir gyvenamųjų namų energijos vartojimo efektyvumui gerinti⁶. Iki 2016 metų pabaigos ŠIB Lietuvoje išdavė paskolų už 625,2 mln. EUR, įskaitant 78 % aplinkosaugos projektams⁷.

3. LIETUVOS FINANSINIŲ PRODUKTŲ ŽEMĖLAPIO KŪRIMO METODOLOGIJA

Lietuvos finansinių produktų rinkos analizei atlikti buvo vykdomas finansinių produktų vartotojų tyrimas. Tyrimo uždaviniai:

- nustatyti ar įmonėms yra svarbios verslo vystymo ir plėtros problemos bei kaip jos vertina verslo skatinimo priemones ir finansinių šaltinių prieinamumą Lietuvoje;
- nustatyti, kokiais finansiniais produktais įmonės naudojasi (ar ketina naudotis) dažniausiai ir kokie veiksniai lemia finansinių produktų pasirinkimą;
- nustatyti, kokios įmonės (pagal amžių, veiklos sritį ir pan.) daugiausiai naudojasi finansiniais produktais ir kur dažniausiai jos kreipiasi dėl finansinių produktų suteikimo;
- nustatyti, kaip vertinamas pasinaudotos verslo finansavimo priemonės poveikis įmonei ar organizacijai;
- pateikti rekomendacijas, kaip galima būtų padidinti finansinių priemonių paklausą ir efektyvumą.

Lietuvos finansinių produktų žemėlapiui sudaryti buvo išskirti finansinių produktų vertinimo požymiai ir kriterijai. Požymių ir kriterijų patvirtinimui buvo atliktas kokybinis tyrimas. Kokybinis tyrimas atliktas organizuojant ekspertų grupines diskusijas. Diskusijų metu siekta išsiaiškinti:

- esmines finansų rinkos vystymosi tendencijas;
- kriterijus, kuriais turėtų būti aprašomas FP žemėlapyje;
- pagrindines finansinių produktų žemėlapiu dedamąsias;
- prioritетines sritis, kurias būtina įtraukti į FP žemėlapiu pateikimą.

Atsižvelgiant į finansinių produktų rinkos analizės ir finansinių produktų žemėlapiu koncepcijos vertinimo rezultatus, buvo parengtas finansinių produktų žemėlapis.

⁵ <https://finmin.lrv.lt/lt/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautines-finansu-institucijos/europos-tarybos-vystymo-bankas>

⁶ <https://finmin.lrv.lt/lt/naujienos/siaures-investiciju-bankas-lietuvoje-finansavo-projektu-uz-daugiau-nei-755-mln-euru>

⁷ <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/siaures-investiciju-bankas-baltijos-salyse-isdave-paskolu-uz-1-1-mlrd-euru-663-769348>

4. FINANSINIŲ PRODUKTŲ RINKOS ANALIZĖ IR FINANSINIŲ PRODUKTŲ ŽEMĖLAPIO KONCEPCIJOS VERTINIMAS

Finansinių produktų rinkos tyrimo rezultatai ir jų analizė. Apklausoje, dėl finansinių priemonių pasiūlos ir paklausos Lietuvoje vertinimo, dalyvavo 310 įmonių ir organizacijų. 5,2 % buvo iš viešojo sektoriaus ir 94,8 % – iš privataus sektoriaus.

Įmonių apklausos anketoje buvo išskirta 14 verslo vystymo ir plėtros problemų ir dauguma jų buvo įvardintos kaip labai svarbios. „*Svarbiausiomis problemomis*“ buvo įvardinta finansinių lėšų stoka verslo plėtrai (apyvartinių lėšų stoka), dideli mokesčiai verslui ir augančios personalo išlaikymo sąnaudos. Didelė dalis respondentų „*labai aktualiomis*“ įvardijo ir kitas problemas, t. y. finansinių lėšų stoką pradedant verslą (verslo įkūrimo sąnaudos), darbuotojų (specialistų) pritraukimo ir išlaikymo problemą, didelę konkurenciją, mažą įmonės pelningumą, nemokius arba vėluojančius mokėti užsakovus, mokesčių nepastovumą, kuris didina verslo riziką, bei nepalankius verslo įstatymus. Tik „*vidutiniškai svarbus*“ veiksnys įmonėms yra žinių stoka tobulinti verslą, produkto kūrimo ir vystymo problemos bei informacijos trūkumas apie verslo vystymo galimybes, o „*mažai aktuali*“ arba „*visai neaktuali*“ daugumai įmonių yra investicijų pritraukimo problema (moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai). Tiek verslo skatinimo priemonės (jas vertino tik privačios įmonės), tiek bendrai finansinių šaltinių prieinamumas (jį vertino ir privatus, ir viešasis sektorius) Lietuvoje vertinamas „*vidutiniškai*“.

Dažniausiai privataus ir viešojo sektoriaus įmonės naudojasi nuosavomis lėšomis. Šį finansavimo šaltinį nurodė 60,6 % visų respondentų. Vis dėlto, kaip apklausos rezultatai rodo, nuosavi šaltiniai sparčiai senka ir ateityje jais ketina pasinaudoti jau tik 11 % apklaustųjų. Tarp populiariausių išorinio finansavimo šaltinių yra lizingas (juo naudojosi 47,4 % respondentų), ES parama (negražintina subsidija) (24,5 %), kredito linija (22,6 %), kredito limitas (22,3 %), lengvatinė paskola bei paskola apyvartiniam kapitalui (po 19,4 %). Alternatyviomis finansinėmis priemonėmis naudojosi mažiau nei dešimtadalis visų respondentų. Paminėtina tai, kad jos kartu su portfeline garantija įvardijamos kaip neaktualiausios finansinės priemonės. Nepaisant to, jaučiamas susidomėjimas alternatyviomis finansavimo priemonėmis ir daugiau nei 10 % apklaustųjų ketina jomis pasinaudoti ateityje. Daugiau ketinama naudotis ir ES parama (34,8 %) bei įvairiomis paskolomis, t. y., lengvatine paskola (29 %), paskola apyvartiniam kapitalui (27,4 %), investicine paskola (25,2%) bei paskola naujoms ir smulkioms įmonėms (22,9 %). Gana patrauklus išlieka ir lizingas, juo ketina naudotis maždaug kas ketvirtas respondentas (25,8 %).

Didžiąja dalimi finansinių priemonių pasirinkimas turi įtaką ir institucijoms, į kurias įmonės bei organizacijos kreipiasi dėl jų. Į bankus dėl finansinės priemonės suteikimo kreipėsi 68,7 % visų respondentų, į INVEGA – 67,4 %, o maždaug kas ketvirta apklausta įmonė – į kredito unijas, ES struktūrinius fondus ar draugus.

Bendrai paėmus, finansinės priemonės įmonėms buvo naudingos. Maždaug pusė respondentų tvirtino, jog pagerėjo jų įmonės reputacija ir išaugo jos vertė. Vis dėlto, tik mažiau nei penktadalis respondentų teigė, jog finansinė priemonė padėjo pasiekti didesnę eksportuojamų produktų kiekį ir mažiau nei trečdalis apklaustųjų pajuto, kad pasinaudojus finansine priemone, pagerėjo įmonės kreditingumas ir finansinė situacija, išaugo darbuotojų skaičius. Apie 40 % apklaustųjų įmonių situacija rinkoje bei teikiamų produktų kokybė taip pat pagerėjo, išaugo jų klientų skaičius.

Maždaug pusė visų apklaustųjų, atstovaujančių viešąjį sektorių taip pat patvirtino, jog įmonės reputacija, teikiamų paslaugų kokybė ir visuomenės požiūris pagerėjo. Vis dėlto, tik apie 30 % respondentų teigė, kad finansinė priemonė padėjo sutaupyti energijos išlaidas bei pagerinti energetinį efektyvumą, o kas ketvirtai viešai organizacijai pavyko padidinti vietovės patrauklumą.

Finansinių produktų žemėlapių koncepcijos vertinimas. Apibendrinant dviejų *fokus* grupių dalyvių išsakytą nuomonę, išskirtos penkios finansinių produktų rinkos vystymosi tendencijos:

1. siekiamybė atsisakyti subsidijavimo;
2. orientacija į pajamų generavimą;
3. poreikis keisti požiūrį į finansavimą / subsidijas;
4. biurokratiniai ir skaidrumo neapibrėžtumai;

5. alternatyvaus finansavimo populiarėjimas.

Ekspertai mano, kad rinkoje yra nemažai finansinių produktų. Tačiau finansinių produktų didesnis pasirinkimas verslui yra privalumas, jis gali rinktis produktą, kuris jam tinkamiausias. Nepaisant to, ekspertai pabrėžia, kad viešajame sektoriuje finansiniai produktai neturėtų dubliuotis, todėl tikslinga analizuoti esamų finansinių produktų pasiūlą, identifikuoti rinkoje sritis, kuriose finansavimo prieinamumas ribotas. Kuriant viešojo sektoriaus produktus svarbus vaidmuo tenka finansiniam tarpininkui. Pasak ekspertų, sudėtingas darbas suderinti finansinių produktų teikimo sąlygas, nes reikia suderinti bankinio sektoriaus finansinės naudos lūkestį neišbranginant produkto galutiniam vartotojui. Tačiau ekspertai pripažįsta, kad dėl bankinio sektoriaus spekuliacinio rizikos, turėtų būti atliekama stebėseną. Vienas iš svarbiausių aspektų yra tai, kad būtų sudarytos sąlygos galutiniam vartotojui iš finansinių produktų gausos pasirinkti jam tinkamiausią finansinę priemonę (atliepiančią jo poreikį). Tačiau kitas, taip pat svarbus aspektas, kurį pabrėžia *fokus* grupės dalyviai – vartotojo išprusimas, išmanymas, turėjimas pakankamai informacijos renkantis jam tinkamą finansinę priemonę.

Remiantis *fokus* grupės dalyvių išsakyta pozicija, išskirtos penkios finansinių produktų grupės: paskolų grupė, garantijų grupė, privataus ir rizikos kapitalo grupė, sutelktinio finansavimo grupė ir vertybinių popierių grupė.

Atsižvelgiant į finansinių produktų rinkos analizės ir finansinių produktų žemėlapių koncepcijos vertinimo rezultatus, parengtas finansinių produktų žemėlapis, kuris pateikiamas kaip vertinimo ataskaitos priedas.

IŠVADOS

Apibendrinant atliktą Lietuvos finansinių produktų rinkos analizę, galima pateikti šias išvadas:

1. **Lietuvos finansinių produktų rinkoje vyraujančius produktus galima suskirstyti į penkias grupes:** paskolų grupė, garantijų grupė, sutelktinio finansavimo produktų grupė, privataus ir rizikos kapitalo grupė, vertybinių popierių grupė. Šių produktų teikėjus galima skirstyti į privačius, valstybės institucijų įsteigtų įstaigų ir ES lygmens finansinių produktų teikėjus.
2. **Atlikus finansinių produktų rinkos statistinę analizę, nustatyta, kad:**
 - 2.1. Finansinių produktų rinkos pasižymi augimo tendencijomis. Paskolų portfelis nuo 2013 m. vidurio iki 2017 m. vidurio augo apie 15 %. Paskutinius trejus metus populiariausias buvo paskolos nuo 1 iki 5 metų, tačiau pastaraisiais metais tendencijos kiek keičiasi – prioritetą suteikiamas ilgalaikėms (daugiau kaip 5 m.) paskoloms. Tai rodo, kad verslas vis patikimiau vertina rinkos atsigavimą ir drąsiau skolinasi ilgesniam laikotarpiui.
 - 2.2. Auga ne tik tradicinių finansinių produktų – paskolų, lizingo, faktoringo – rinkos, bet populiarėja ir alternatyvūs finansavimo šaltiniai, sparčiau kuriasi Rizikos kapitalo fondai.
 - 2.3. Vertybinių popierių rinka Lietuvoje nėra išplėtotą. Akcijų ar obligacijų išleidimas siekiant pritraukti kapitalo Lietuvoje nėra populiarus – viešai platinama akcijų dalis yra menka. Per 2000 – 2016 metų laikotarpį įvyko tik 13 viešai platinamų sandorių.
 - 2.4. Garantijų rinka pasižymi sparčiu augimu. Šiuo metu tiek garantijų suma, tiek garantuotų paskolų suma didesnė nei prieš krizinį lygį.
 - 2.5. ES institucijų siūlomos finansinės priemonės praplečia finansinių instrumentų pasirinkimą. Per laikotarpį nuo 2012 iki 2016 metų EIB suteikė Lietuvai paskolų už 1,08 mlrd. EUR. ESIF patvirtintas finansavimas projektams sudaro 39 mlrd. EUR. ETVB socialiniams projektams finansuoti skiriamų paskolų portfelis mažėjo: 2009 m. skyrė 130 mln. EUR paskolų, o 2015 m. – 100 mln. EUR. Iki 2016 metų pabaigos ŠIB Lietuvoje išdavė paskolų už 625,2 mln. EUR, įskaitant 78 % aplinkosaugos projektams.
3. **Finansinių produktų vartotojų lūkesčiams ir poreikiui identifikuoti buvo atliktas kiekybinis tyrimas, kurio rezultatai parodė, kad:**
 - 3.1. Dauguma apklaustų įmonių kaip vieną rimčiausių problemų įvardija finansinių lėšų stoką verslo plėtrai bei jos pradžiai, taip pat nepalankią teisinę aplinką.
 - 3.2. Net 60,6 % apklaustų privataus ir viešojo sektoriaus įmonių kaip finansavimo šaltinį dažniausiai naudoja nuosavas lėšas. Vis dėlto ateityje jomis ketina pasinaudoti gerokai mažiau, t. y. tik 11 % apklaustųjų.
 - 3.3. Respondentai nurodė, kad be privačių lėšų dažniausiai naudojasi lizingu, taip pat ES parama (negrąžintina subsidija), kredito linija, kredito limitu, lengvatine paskola bei paskola apyvartiniam kapitalui. Alternatyviomis finansinėmis priemonėmis naudojasi mažiau nei dešimtadalis visų apklaustųjų. Beje, jos kartu su portfeline garantija įvardijamos kaip labiausiai neaktualios finansinės priemonės. Nepaisant to, jaučiamas susidomėjimas alternatyviomis finansavimo priemonėmis ir daugiau nei 10 % apklaustųjų ketina jomis pasinaudoti ateityje. Taip pat ateityje daugiau ketinama naudotis ir ES parama bei įvairiomis paskolomis, t. y. lengvatine paskola, paskola apyvartiniam kapitalui, investicine paskola bei paskola naujoms smulkioms įmonėms.
 - 3.4. Finansinės priemonės pasirinkimą lemia: sąnaudos (pvz., palūkanos, užstatas, administravimo mokesčiai), priemonės prieinamumas (pvz., informacijos išsamumas, produkto suteikimo greitis, paraiškos ir kitų dokumentų pildymo, administravimo sudėtingumas) bei kitos, su priemone susijusios sąlygos (pvz., grąžinimo sąlygos, apribojimai lėšų panaudojimui).
 - 3.5. Dėl finansinių priemonių suteikimo dažniausiai respondentai kreipėsi į bankus ir kredito unijas, taip pat ES struktūrinius fondus bei draugus. Pastarasis faktas, kad kas ketvirta įmonė dėl finansinės priemonės suteikimo kreipiasi į draugus rodo, jog finansinių priemonių prieinamumas, tiek galimybių ją gauti, tiek sąnaudų prasme, yra sudėtingas.

- 3.6. Privačiame sektoriuje daugumos įmonių atstovai pajuto bendrą finansinės priemonės teigiamą naudą įmonei, t. y. įmonės situacija pagerėjo, taip pat pagerėjo įmonės reputacija ir išaugo įmonės vertė. Maždaug pusė visų apklaustųjų, atstovaujančių viešąjį sektorių taip pat patvirtino, jog pagerėjo įmonės reputacija, teikiamų paslaugų kokybė ir visuomenės požiūris. Be to, finansinės priemonės leido sutaupyti energijos išlaidas, padidinti energetinį efektyvumą ir vietovės patrauklumą
- 3.7. Tyrimo rezultatai rodo, kad visose įmonių plėtros stadijose dažniau naudojamosi privačių lėšų finansavimu. Lizingas tampa aktualus tik augimo ir brandžios įmonės atveju. Tarp alternatyvių finansinių produktų populiariausi yra rizikos kapitalas ir sutelktinis finansavimas. Rizikos kapitalas yra populiariesnis įmonės kūrimo ir startuolio stadijose, o sutelktinis finansavimas – startuolio ir augimo stadijose. Verslo angelų finansavimas naudojamas tik įmonės augimo stadijoje.
4. **Atlikto finansinių produktų žemėlapio koncepcijos vertinimo rezultatai parodė, kad:**
- 4.1. Ekspertų nuomone, rinkoje yra nemažai finansinių produktų, tačiau jų įvairovė yra naudinga galutiniam vartotojui, nes jis gali pasinaudoti jam aktualiausia priemone. Be to, pastebimas alternatyvių finansinių produktų, tokių kaip privataus ir rizikos kapitalo bei sutelktinio finansavimo populiarėjimas. Ekspertų teigimu, eksporto draudimas ir sekjuritizacija įvardinti kaip nauji ir būtini finansiniai produktai Lietuvos rinkai.
- 4.2. Finansiniai tarpininkai atlieka svarbų vaidmenį įgyvendindami valstybės remiamas ir ES lygmens institucijų teikiamas priemones, tačiau, pasak ekspertų, dažnai sunku finansinius tarpininkus, tokius kaip bankus, motyvuoti dalyvauti finansinio produkto teikime. Todėl yra tikslingas šių institucijų lūkesčių ir poreikių vertinimas siekiant suderinti valstybės ir finansinių tarpininkų interesus (atitinkamai naudą verslui ir visuomenei, ir naudą finansinei įstaigai).

REKOMENDACIJOS

STRATEGINIAI SIŪLYMAI „ŽINOK TAI“

Atsižvelgiant į kiekybinio ir kokybinio tyrimų rezultatus suformuluotos šios rekomendacijos:

- **Didinti finansinių produktų tvarumą ir efektyvumą.** Atlikti periodinį ir sisteminių finansinių produktų rinkos stebėjimą įvertinant galutinių vartotojų lūkesčius ir pasitenkinimą finansiniais produktais.
- **Didinti finansinių produktų planavimo ir įgyvendinimo stabilumą.** Žvelgiant iš valstybės prizmės tikslinga sukurti finansinių produktų planavimo ir įgyvendinimo bei poveikio regionui vertinimo praktiką.
- **Atsižvelgiant į užsienio šalių gerąsias praktikas** atliepti naujausias finansinių produktų tendencijas. Į finansinių produktų kūrimą įtraukti finansinių tarpininkų nuomonę (atsižvelgti į jų lūkesčius ir poreikius).
- **Peržiūrėti esamų finansinių produktų portfelį** optimizuojant jų skaičių, siekiant išvengti finansinių produktų dubliavimo. Remiantis tyrimu, dauguma įmonių verslo pradžia skolinasi iš draugų, tai rodo ankstyvojo verslo pradžia finansinių šaltinių trūkumą.
- **Viešinti informaciją apie finansinius produktus,** populiariuose socialiniuose tinkluose ar verslo platformose. Tyrimo rezultatai rodo, kad vis dėlto dalis įmonių pasigenda koncentruotos informacijos apie finansavimo galimybes ir mokymosi kurti verslą priemonės.
- **Mažinti biurokratinius reikalavimus,** kad kuo daugiau ir įvairesnių priemonių būtų prieinamos visoms įmonėms ar organizacijoms, nepriklausomai nuo jų dydžio, vystymosi stadijos, veiklos ar pan. Taip pat pagal galimybes siekti, kad finansinės priemonės, išlaidos neužgožtų finansinės priemonės naudos.

REKOMENDACIJOS FINANSINIŲ PRODUKTŲ STEBĖSENAI

Siekiant užtikrinti finansinių produktų rinkos tvarų vystymą, tikslinga vykdyti nuolatinę stebėseną. Nuolatinė stebėseną sudaro prielaidas laiku nustatyti pokyčius ir nedelsiant bei reikiamu būdu į juos reaguoti, vertinti ir palaikyti kokybę ir efektyvumą.

Stebėsenai vykdyti rekomenduojama:

- identifikuoti stebėsenos rodiklius, pagal rekomendacijos sritį ir įgyvendinimo priemonę;
- parinkti tinkamus informacijos rinkimo metodus;
- nustatyti, kaip dažnai bus renkama informacija;
- nurodoma atsakinga institucija.

Vadovaujantis kiekybiniais ir kokybiniais tyrimų rezultatais bei dokumentų analize, sudarytas finansinių produktų stebėsenos priemonių planas.